

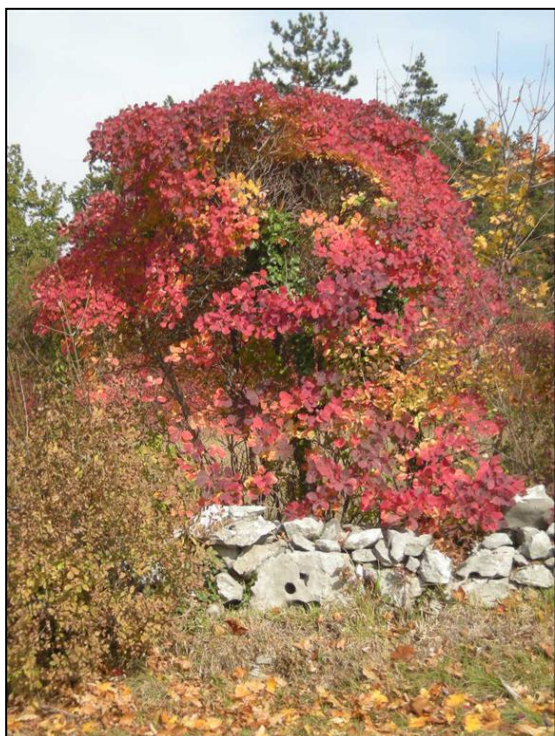
Jožica Malešič

Spomini mi zvenijo kot pesmi

Odraščala sem na vasi v slikoviti kraški pokrajini - na gmajnah, med brinjem, bori in rožami. Poslušala sem pripovedovanja o tem, kako so Italijani Primorcem prepovedovali uporabo materinega jezika in kako so se ljudje temu upirali. Pa o grozotah prve in druge svetovne vojne. Veliko sem o tem tudi brala in to je močno vplivalo name.

Čarobno kraško pokrajino in njene ljudi, pa tudi vzdušje težkih časov in osebnih življenjskih stanj sem zgodaj odkrivala v pesmih. Skozi poezijo sem občutila in doživljala svet tudi pozneje. Celo svoje spomine »slišim« skozi izbrane verze.

**Bori dehtijo, bori dehtijo,
njih vonj je zdrav in močan
in, kdor se vrne iz njih samote,
ta ni več bolan.**

**Zakaj v tej pokrajini kameniti
je vse lepo in prav,
biti, živeti, boriti se
in biti mlad in zdrav.**

(S. Kosovel: Pesem s Krasa)

Moj oče je bil med vojno terenski delavec, sodeloval je z Jankom Premrlom Vojkom. Dan pred odhodom v partizane je bil izdan - Italijani so ga aretirali in poslali v taborišče. Ob okupaciji Italije ni prišel domov. Domneva se, da so ga v Trstu prestregli sodelavci okupatorja.

Mami se je javil iz nemškega delovnega taborišča. Vedel je, da se mu je rodila punčka. Mami je napisal, kje je in kaj dela. Že po parih dneh so ga ločili od skupine in mene ni nikoli videl. Na očeta me spominjata poročni fotografiji in dopisnica. Na njej piše, da bi svojega otroka tako zelo rad videl, da bi potem lahko tudi oslepel.

**V črni noči, temni noči
pridejo po te:
brez besede pusti domačijo,
pusti mirno,
naj te izselijo,
naj se tvojih žuljev
drugi veselijo!**

(Karel Destovnik Kajuh:
V Srbijo...V Šlezijo)

Naša vas Lukovec je na samem in v njej so dobili partizani zatočišče, zato so jo Nemci požgali. Mama je iz goreče hiše rešila samo mene in odejo, v katero me je zavila. Brezdomci smo se zatekli v vasico Hruševica. Iz tistega časa je moja fotografija in fotografija beguncev. Pred koncem vojne so naše fotografije poslali Rdečemu križu, ki je pošiljal pomoč.

**Ne nisem jih mogel imeti.
Zdaj pa otroci
že spet vsi imajo otroške oči,
v njih se vse leto zrcali pomlad;
-tedaj
Se je v mojih zrcalila kri.**
(Ciril Zlobec: Otroške oči)

Z mamo, očimom, dvema polbratoma in polsestro sem odraščala v vasi Kopriva. Očim me je vzel za svojo, zanj smo bili vsi otroci enaki. Bili smo revna, a res srečna družina. Pasla sem živino naših sosedov, ti so imeli doma bogato knjižnico. Veliko časa sem že majhna preživela med knjigami. V začetku sem jih samo gledala, potem sem jemala knjige s seboj na gmajno.

Sicer smo otroci poznali vsak kotiček gmajne. Vse smo nabirali: lešnike, želod za prašiče, borove češarke za kurjavo. Pred dežjem smo se pastirji skrivali v pastirske hiške. Že kot majhna punčka sem imela rada rože. Spomladi smo iskali *bedenice* ali *jurjevke* (narcise), zdravilna zelišča... . Že avgusta pa so ciklame napovedovale konec počitnic.

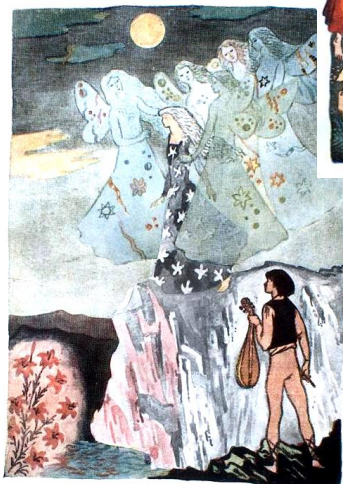
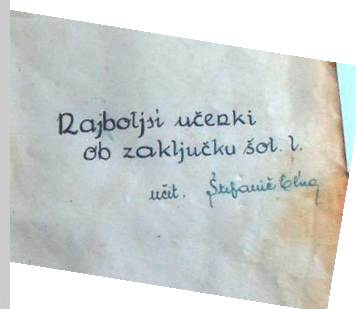
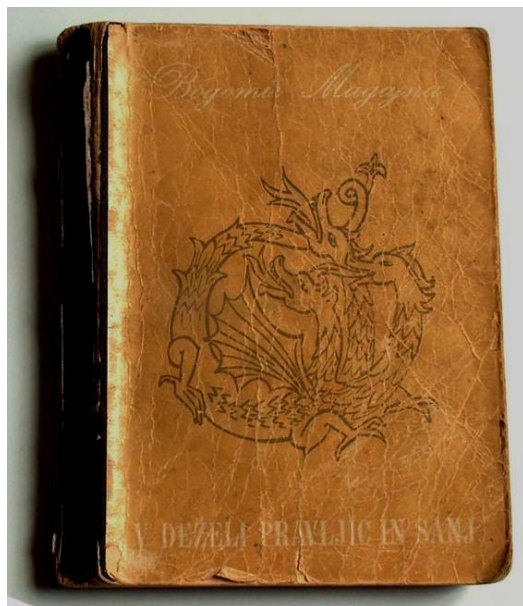

5

Hodili smo v obnovljeno šolo. Učila me je najboljša učiteljica, ki je prišla na Kras iz Goriških Brd - Štefanič Elica. Na fotografiji smo učenci od prvega do četrtega razreda v OŠ Skopo z učiteljico.

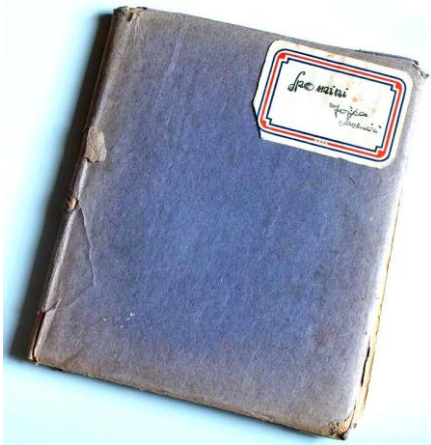

Šolo sem imela za zabavo. V drugem razredu sem ob koncu šolskega leta dobila v dar čudovito knjigo Bogomirja Magajne *V deželi pravljic in sanj*. Kar naprej sem jo prebirala in celo sanjalo se mi je o divjem možu Brkonji Čeljustniku, vilah, zmaju Triglavu... . V tretjem razredu smo šli na končni izlet v Škocjanske jame, kjer naj bi bilo po ljudskem izročilu bivališče teh bitij. Notranjost jame me je bolj prevzela kot tiste, ki teh pravljic niso poznali. Ta knjiga je bila in je še vedno moja najljubša knjiga, saj sem jo prebirala tudi svojim hčerkama..

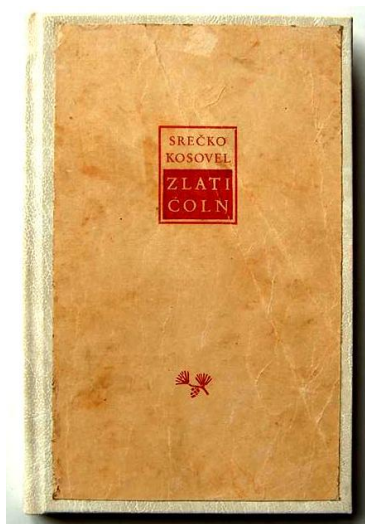
Zelo lepe spomine imam na Tomaj, kjer sem hodila v 1. nižjo gimnazijo in osemletko. Kot otrok padlega borca sem morala biti v internatu. Naš internat je bil v zavodu šolskih sester, ki so imele šolo in po vojni odšle iz Tomaja.

Pred seboj imam dve spominski knjigi. Obračam liste in v megli zagledam sošolce in prijatelje. Nekateri so že pokojni. Koliko lepih želja in nasvetov je v teh knjigah, koliko različnih risbic. Kako sem vsak spomin občudovala. Nekatere zapise sem jemala tako resno, da sem se poskušala po njih ravnati.

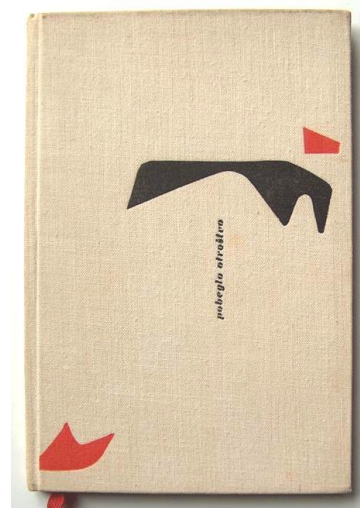
Del pouka je bilo tudi ročno delo. Šolske izdelke hranim še danes – za rabo in predvsem za spomin.

Po pouku smo "dijaškodomci" počeli vse mogoče, obiskovali krožke, raziskovali gmajno, "rabutali" češnje.....V Tomaj so pogosto prihajali pesniki in pisatelji. Vedno so se ustavili v naši šoli in prebrali svoja dela. To je bilo za nas posebno doživetje.

V Tomaju smo živeli zraven Kosovelovega doma, žarečih gorečk (pelargonij), gmajne, borov, brinovk, ruja....Pogostokrat smo recitirali Kosovelove pesmi.

V šestem razredu mi je sošolka poklonila Kosovelov *Zlati čoln*, ki je postal moj stalni spremljevalec. Tedaj sem odkrila tudi knjižico pesmi Cirila Zlobca.

Pred štirimi leti smo imeli obletnico zaključka osemletke. Nekdanji učenci in nekaj profesorjev se nas je zbralo v Tomaju pred našo nekdanjo šolo in internatom. Prepoznavali smo drug drugega in obujali spomine. Pripovedovali smo, kam smo šli po osemletki. Vsak je razgrnil svojo zgodbo. Nekateri so ostali na Krasu, drugi smo odšli v svet.

Jaz sem šla v postonjsko gimnazijo. Vedno sem ob odhodu od doma podoživljala pesnikovo občutje:

**Sam grem po dolini kraški,
kadar vanjo jutro sije
in se morje zdrave sile
v mlado dušo mi razlije.**

**Sklonil bi se in pokleknil
pred ognjenim veličastvom,
kakor kralj bi šel po Krasu
v duši s silo in bogastvom.**

(Srečko Kosovel: Jutro na Krasu)

V naši gimnaziji so bile posebej bogate kulturne dejavnosti, ki jih je vodila profesorica slovenščine Boža Breclj. Ob občinskem prazniku smo se zbrali pred našo gimnazijo (deset gimnazijcev, deset dijakov srednje gozdarske šole in deset vojakov). Hodili smo po vaseh in polagali vence pred spomenike padlim. Tretji dan smo na zborovanju občanov in vseh dijakov sodelovali na proslavi.

Najmočnejši vtis v srednji šoli pa je name naredila delovna brigada v Srbiji. Gradili smo cesto na odseku Paraćin-Osipaonica. Iz naše šole nas je šlo veliko. V naši vasi so me ljudje z brigado strašili in me od nje odvrčali, a domači so mi zaupali. Najprej smo nekateri šli na lokalno akcijo v Smedelo, od tam pa na zvezno. V Ljubljani so se nam priključili Novomeščani, nastala je Novomeško-Koprška MDB Miran Jarc. V Srbijo smo potovali s posebnim vlakom, ki je imel 40 vagonov. Gradili smo cesto Beograd-Niš, na odseku Paraćin-Osipaonica v bližini Svetozareva. Prispeli smo zgodaj popoldne. Spominjam se brigad iz Beograda in Bitole. Razdelili so nas po barakah in nato še po četah. Vsako jutro smo pred zajtrkom dvigali zastavo, zvečer pa spuščali in pohvaljeni so bili tisti, ki so se pri delu posebej trudili. Delali smo dopoldne, popoldnevi so bili prosti.

Oton Zupančič

KOLEDNICA MLADINSKIH BRIGAD

Maj, maj — zelene veje,
plapolajoče zastave,
Ljubljana na ulice vreje:
zdrave, zdrave,
vrste mladinskih brigad,
z vami prišla je pomlad.

Brško—Banovići!
Glas so nam poslali:
z oblaki se kosajo ptiči,
z vetrovi vali;
riba zlatoluska
z repom po vodi pluska. —

Deklica sloni ob podboju,
pod zvezdami sanja — kam?
Pal je v boju,
oh, in zdaj leži tako sam;
njo pa kliče,
tja, za njimi jo miče.

Tiho vstal je iz jame,
tiho pristopil od zad,
dlan ji del je na rame:
»Pojdi, draga, za klicem brigad;
vlak mora steči; jaz mirno ležim
in vso, vso, vso ti srečo želim.
Grob prekrije nam trava,
zagrne naš spomin;
sladko se spava

sredi kali in korenin:
ko nič več nočeš zase,
iz srca ti roža izrase.«

Goro in vodo napadaj,
živa mladost,
koplji, vrtaj, skladaj
zaseko, predor in most:
reka ukročena teče,
koder brigada ji reče.

Nič nas ne zmaliči;
Trst je na naši obali.
Nihče nam pisma ne uniči,
ki smo s krvjo ga pisali:
svoboda in pravica
jutri bo resnica.

Šumno dere čas,
šumno ljudstva drami;
Afrika gleda nas,
Indija je z nami!
Ob naši progi se spleta
tovarištvo vsega sveta. —

Na kres smo pesem zložili,
za novo leto zapeli;
pšenice smo navozili,
premoga priskrbeli;
zdaj natočite nam vina:
zdrava vsa domovina!

Brigadirji z odseka Mokri lug-Osipaonica so delali takrat kot mi. Tu je bil tudi moj mož, kar sva ugotovila pozneje.

Spodnja fotografija je iz leta 1946, ko so gradili železniško progo Šamac - Sarajevo. Tretja z desne je moja profesorica slovenščine Boža Breclj.

O vsem, kar se je dodajalo in kar sem doživljala, sem v pismih obveščala domače. Mama mi je v pismu vedno poslala posušene cvetove domačih gorečk (pelargonij). Mesec se je prehitro bližal koncu. Za udeležbo na delovni akciji smo dobili priznanja, nekateri pa še največje priznanje naziv udarnik in značko, ki je imela posebno vrednost.

Na fotografiji je moja brigadirska srajca, ki jo še sedaj nosi moja hči.

**Kolikokrat bo še treba oditi
in za vselej pustiti ob poti
drobec srca.**

(Ivan Minatti: *Odšla sva*)

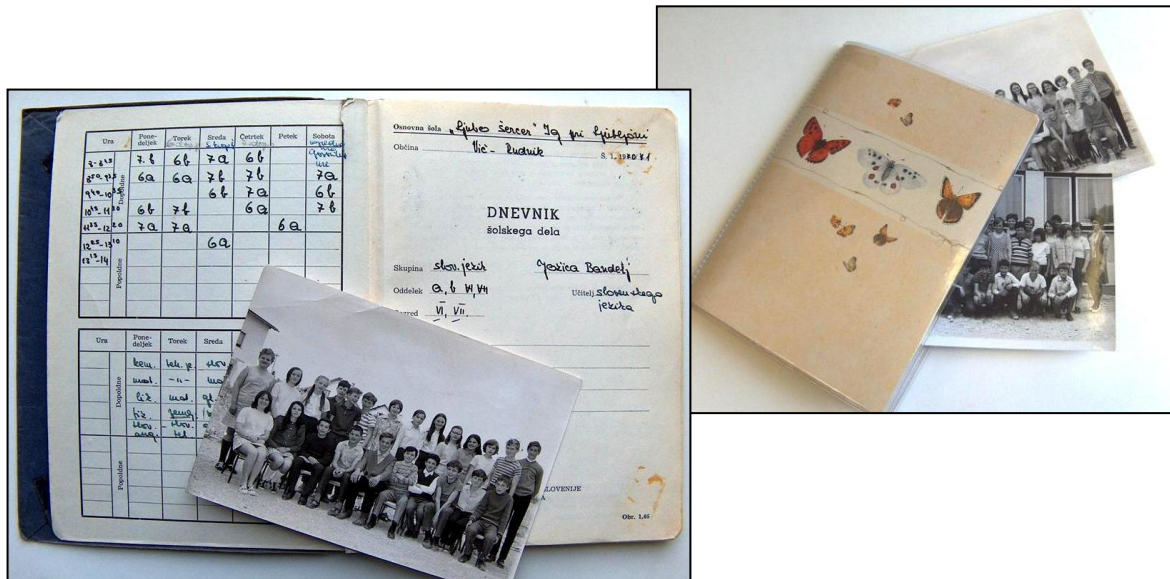
Slovo ni bilo lahko. Stiski rok, objemi, poljubi in obljube, da si bomo pisali... Jeseni me je profesorica določila, da sem o vsem poročala po šolskem radiu. Bližala se je matura in tudi gimnazijci smo se razšli.

**Križemsvet gredo stopinje,
križemsvet gazi po snegu.
Bogve, kdo je šel pred mano,
Bogve, kdo za mano gre.**

(Kajetan Kovič: *Bela pravljica*)

Po študiju slavistike sem se vrnila v razred kot profesorica slovenščine. Svoje službe si nisem predstavljala tako, videla sem se v turizmu. Prvo službo pa sem dobila v šoli – začasno, sem se tolažila. Po enem mesecu poučevanja sem vedela, da ne bom nikoli želela početi kaj drugega. Učiteljski poklic sem začutila kot svoje pravo poslanstvo, nekaj, kar mi je zares pisano na kožo.

Poučevati sem začela na osnovni šoli, kasneje pa sem nadaljevala na srednji šoli. Še vedno hranim svoj prvi dnevnik iz šolskega leta 1970/71, v albumu pa šolske fotografije svojih razredov, ki sem jim bila razredničarka.

Rada sem delala z učenci in dijaki – med rednimi urami, pa tudi izven teh okvirov. Organizirala sem šolske ekskurzije, skupaj smo pripravljali proslave, plakate in stenčase, raziskovalne naloge in podobno.

12

Podobne občutke kot v mladinski brigadi sem doživljala 12 let pozneje, ko sem svoje učence - recitatorje spremljala v pobrateno šolo Titovo užice. Tam smo sodelovali pri proslavi ob obletnici "Užičke republike". Moji učenci so v originalu recitali odlomek iz pesnitve *Kadinjača*. Zvečer so nam domačini zaigrali Na planincih, potem so učenci - gostitelji povabili moje učence domov.

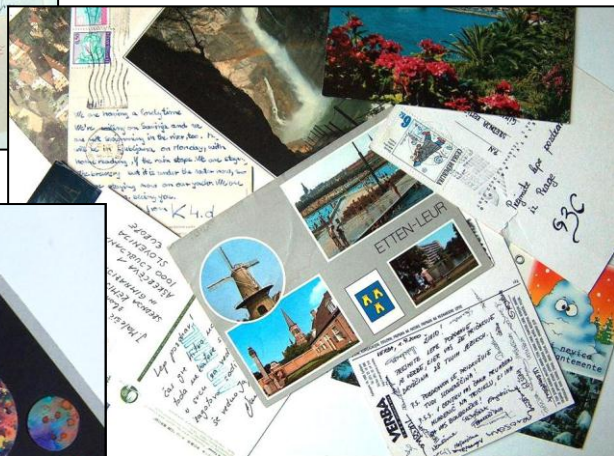
Modro majico so mi dijaki moje prve generacije na srednji šoli. Prinesli so mi jo med glavnim odmorom. Takoj sem jo oblekla in šla v razred. Po 20. letih mi je prav ta majica služila za razpoznavni znak na srečanju z njimi.

V moji omari je ostalo še nekaj podobnih majic maturantov, pa tudi vabil na maturanske plesne, razglednic, božičnih in novoletnih čestitk, ki so mi jih pošiljali moji dijaki. Veliko mi pomenijo tudi ohranjene zahvale in lepe misli, zapisane ob trenutkih slovesa, ko so odhajali po končanem šolanju vsak na svojo pot, na svoj konec sveta. Ostali so torej spomini, srečanja na obletnicah in tudi osebni stiki z nekaterimi dijaki, ki so mi še danes blizu.

**Vsak človek je zase svet,
Čuden, svetel in lep
Kot zvezda na nebu...**

**Vsak tiho zori,
Počasi in z leti,
A kamor že greš, vse poti
Je treba na novo začeti.**

(T. Pavček: *Pesem o zvezdah*)

Nekatera voščila so umetnine, saj so postali moji dijaki tudi akademski slikarji.

Vseh teh lepih spominov ne bi bilo, če ne bi imela sodelavk in čudovitih kolegic – slavistk, s katerimi smo si medsebojno pomagale. Posvetovale smo se pri delu, sodelovale pri ekskurzijah, bralnih značkah, maturi... Nekaterim sem bila res mentorica, a sem se tudi od mlajših marsičesa naučila.

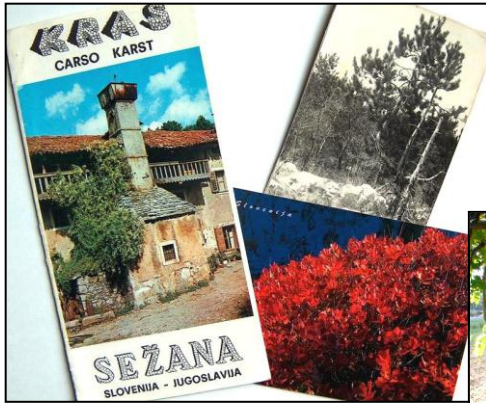

Ob upokojitvi sem se poslovila posebej od njih – v Štanjelu, v nekdanji gostilni Pri Zorotu.

**Le če življenje nam odkrije sled,
če nas prečisti tok njegove struje,
če nas stali, okali in prekuje,
zvenimo jasno kakor bron in med.**
(A.Gradnik)

- kolegice in kolegi ob upokojitvi

Na Kras sem se vedno rada vračala: med študijem slavistike v Kosovelov dom in na njegov grob, kasneje sem na Kras vodila svoje dijake. Z družino sem obiskovala starše, tam smo se zbirali vsi otroci z družinami za božič, veliko noč, 1. november, za rojstne dneve in podobno.

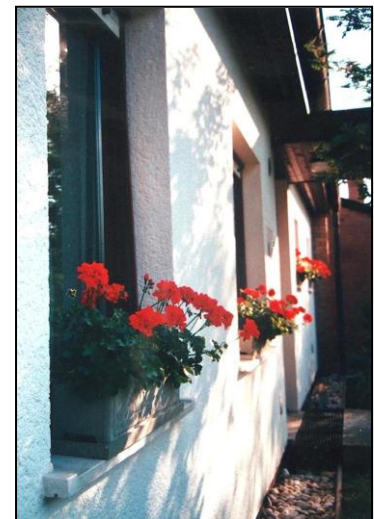

**Vsak dan postojim na križpotjih,
svoboden sprašujem se: Kam?
in krenem po stari, izhojeni poti
in vem, da ne morem drugam.**
(Ciril Zlobec: Avtoportret)

Rada se vračam tudi v Koprivo – tam je še vedno naš dom. Tam še vedno skupaj praznujemo. Jaz skrbim za mamine oleandre in vsako leto presajam gorečke. Nekaj svojega ljubljenega Krasa in doma sem prenesla tudi v svoj ljubljanski dom. Rdeče *gorečke* cvetijo vsako leto okenskih policah, na gredici pa zvončki, šmarnice in narcise iz Koprive.

Na mojega očima me spominjajo njegovi izdelki - kuhalnice, polentarji, palice iz brina, na mamo pa njen poročni prstan, posode, vrč – vaza za rože.

**Vse poti so se skrajšale:
začenjajo se in končajo
na hišnem pragu.**

(verz Cirila Zlobca na pesnikovem domu v Ponikvah)